

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

**VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKYCH KOMUNÍT**

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT

**Mgr. Jarmila Saxová
DejinyRómov I.ba**

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01
Bratislava

Autor UZ: Mgr. Jarmila Saxová

Kontakt na autora UZ: Základná škola s materskou
školou, Školská 684, 053 33
Nálepkovo,
www.zssmsnalepkovo.edupage.org.

Názov: **Dejiny Rómov 1.ba**

Rok vytvorenia: 2014

**Oponentský posudok
vypracoval:** Mgr. Bibiána Krajňaková

ISBN 978-80-565-0738-4

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

2.11. Rómovia po roku 1989

Významným medzníkom najnovších rómskych dejín sa stal rok 1989. Krátko po novembrových udalostiach vznikla prvá rómska politická strana – Rómska občianska iniciatíva, po nej ďalšie strany a kultúrne zväzy. V prvých voľbách v roku 1990 bolo na skrátene funkčné obdobie dvoch rokov zvolených 10 rómskych poslancov do vrcholných orgánov vtedajšieho Česko- Slovenska. Významným medzníkom bolo prijatie Zásad vládnej politiky Slovenskej republiky k Rómom (9. apríl 1991). Dokument vo všeobecnosti navrhoval prístup k riešeniu problematiky v oblasti etnickej, sociálnej, kultúrnej. Tento dátum bol dôležitým medzníkom nielen pre Rómov, ale aj pre celú našu krajinu. Okrem prvých Rómov v parlamente, Rómovia sa uplatnili na takých dôležitých postoch ako je Úrad vlády Slovenskej republiky, Ministerstvo kultúry SR aj Ministerstvo školstva SR. V tom istom roku bol prijatý i ďalší dokument, ktorým sa rómska národnosť zrovnoprávňuje s ostatnými národnosťami na Slovensku a je im prisľúbená finančná a materiálna pomoc na rozvoj ich kultúry a vzdelania. V praxi to znamenalo, že Rómovia boli zrovnoprávnení s ostatnými národnostnými menšinami. Jednou z výrazných zmien bolo i postupné akceptovanie pomenovania Róm / Rómovia. Toto pomenovanie používa väčšina európskych Rómov vrátane Rómov na Balkáne. Vo všetkých európskych dialektoch existuje slovo rom – vo význame muž, manžel. Akceptácia tohto pomenovania je aj jednou z priorít medzinárodnej rómskej organizácie International Romani Union, ktorá vznikla v roku 1971. 7. decembra 1991 si vysokí politickí predstavitelia štátu, po prvý raz v dejinách, uctili pamiatku rómskych obetí druhej svetovej vojny v Dúbravke pri Zvolene. Dôležitou udalosťou v živote Rómov bolo sčítanie ľudu v roku 1991, keď sa po viac ako polstoročí mohli opäť slobodne prihlásiť k rómskej národnosti. Na Slovensku žilo asi 254 tisíc Rómov. V tom čase začína vychádzať

rómsky týždenník Romano fil- Rómsky list, dvojtýždenník Sama daj – Sme tu, mesačník

Roma a detský časopis Lulud'i – Kvietok.

Pre Rómov sú určené pravidelné relácie v rozhlase a aj televízny magazín Romale. Knižný trh je každoročne obohacovaný o pôvodnú rómsku tvorbu a prekladovú literatúru. Na

divadelnej scény sa objavuje divadlo Romathan, ktoré od roku 1993 pôsobí v Košiciach na profesionálnej úrovni. Za viac ako 10 rokov uviedlo 41 premiér.

Košice – pohľad na historickú časť mesta

V Košiciach bola otvorená v školskom roku 1992/93 Stredná umelecká škola, kde majú možnosť študovať i mladí Rómovia v odboroch : herecký, tanečný a dramatický. Na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, na pedagogickej fakulte, bola založená Katedra rómskej kultúry. Táto fakulta pripravuje učiteľov základných škôl, ktorí môžu vyučovať predovšetkým na školách s vyšším počtom rómskych žiakov. Boli otvorené i dve stredné školy : Gándyho gymnázium vo Zvolene a Gymnázium v Košiciach. V Bratislave je zase možné študovať na bilingválnom Gymnáziu na ul. Novohradská odbor romanistika. Práve vo vzdelávaní nastalo veľa zmien sledujúcich zlepšenie vzdelanostnej úrovne rómskych detí a zvýšenie informovanosti majoritnej populácie o Rómoch. Procesu sebauvedomovania Rómov môže výrazne prispieť štúdium histórie Rómov, výskum a kodifikácia rómskeho jazyka, poznávanie a uchovávanie rómskych kultúrnych tradícií, vyššie vzdelávanie talentovanej rómskej mládeže. Medzi hlavné priority patrí oblasť výchovy a vzdelávania predovšetkým mladej rómskej generácie. Najdôležitejšia je systematická práca s deťmi v predškolských zariadeniach a na I. stupni základnej školy pri vytváraní základných sociálnych, hygienických a zdravotných návykov, pravidiel a zručností. Obdobie po revolúcii roku 1989 prinieslo pre Rómov nielen pozitíva, ale i negatíva. Veľa Rómov prišlo o prácu, čo sa samozrejme odrazilo v rómskych osadách. Život v rómskych osadách a getách je

poznačený materiálnou chudobou, nedostatočnou hygienou, zhoršujúcou sa zdravotnou situáciou, ale aj sociálnym vylúčením – exklúziou.

Chudoba narastá a vzťahy medzi rómskymi obyvateľmi a majoritou sa zhoršujú. Neustále sa zhoršujúce sociálne postavenie časti rómskej populácie si vyžiadalo systémové riešenie na úrovni štátnej správy a v roku 1998 bol vládou SR menovaný Splnomocnenec vlády pre rómske komunity.

Súčasný splnomocnenec vlády pre rómske komunity Peter Polák

3. Kapitola : Práca a obliekanie

3.1. Najznámejšie rómske remeslá

K poznaniu života Rómov v najširšom slova zmysle je potrebné oboznámiť sa okrem histórie aj s inými stránkami ich života, najmä so spôsobom obživy. Táto skupina nebola v získavaní potravy sebestačná už v rodnej Indii, preto sa uchýľovala ku krádežiam. Viaceré zo zamestnaní indických páriov, ako hudobníci, tanečnice, kováči, košíkári, metlári, opatrovanie koní, šarhovia, kati a pod. nachádzame neskôr i u európskych Rómov. Hudba bola pre Rómov zamestnaním a jej príslušníci dosahovali relatívne najvyššiu hospodársku úroveň. Nie všade v Európe sa Rómovia venovali hudbe. Hrou na hudobné nástroje sa živili iba Rómovia v Uhorsku, Rusku, Rumunsku a Španielsku. Najstaršia správa o rómskom muzikantovi v Uhorsku a súčasne aj v Európe je z roku 1489, kedy tento muzikant hral kráľovnej Beatrice ľudové piesne na lutne. Roku 1525 rozkázal kráľ odmeniť Rómov za hru na citare. Rómovia len veľmi sporadicky prenikali na dvory vysokej šľachty, u ktorej boli v obľube predovšetkým talianski hudobníci. Počet drobných muzikantov však rýchlo rástol. Títo drobní hudobníci hrávali predovšetkým roľníkom, preto sa museli naučiť jeho piesne. Často hrávali na objednávku, to znamená, že museli hrať pieseň, akú si kto rozkázal. Bola to dobrá škola, lebo neskôr priniesla bohaté výsledky.

Citara

Lutna

V 18. a 19.storočí sa rómski muzikanti stali módnym hitom vládnujúcich vrstiev v Uhorsku. Postupne sa na území Slovenska objavilo množstvo vynikajúcich rómskych muzikantov. Mnohí uhorskí šľachtici si udržiavali na svojich panstvách takéto muzikantov. Najznámejším muzikantom na Spiši bol Michal Barna z Iliašoviec, ktorý hral u grófa Imricha Čákyho. Najoslavovanejšou postavou z radou rómskych hudobníkov bola huslistka známa pod menom Cinka Panna. Chýr o jej umení prekročil i hranice Uhorska.

Cinka Panna

Ďalším známym hudobníkom, ktorí sa dostal do sveta a hral na kráľovských dvoroch (francúzskom, anglickom) bol František Horváth z Banskej Bystrice. Tí, ktorí sa živili iba hudbou sa doma neživili , a preto odchádzali hrať do cirkusov, do zábavných podnikov, vinární, kaviarní a pod. Do roku 1918 chodili hrať na juh, do Maďarska a po tomto roku najmä do Čiech a na Moravu, hlavne do kúpeľných a výletných centier. Hudbou často doprevádzali tanečnice, medvediarov, artistov na rôznych verejných vystúpeniach. Okrem hudby aj remeslá patrili k veľmi častým spôsobom obživy rómskych rodín. Najčastejším remeslom, ktorému sa Rómovia venovali bolo kováčstvo. Išlo o drobné, jednoduché výrobky, ktoré si nevyžadovali dlhé zaúčanie a stačilo na ich výrobu iba jednoduché pracovné náradie. Stačila jedna železná nákova, ktorá sa mohla vbiť hocikde do zeme, jedného alebo viacerých kladív rozličných veľkostí a klieští rôznych tvarov. Takáto výbava bola ľahko prenosná. Najčastejšie kováči vyrábali zbrane pre uhorskú šľachtu. Istá skupina rómskych kováčov na príkaz Jána Zápoľského ukula železný trón, korunu a žezlo pre vodcu roľníckeho povstania Juraja Dóžu v roku 1514. Väčšina rómskych kováčov sa špecializovala na výrobu drobných predmetov ako : klince, reťaze, nože, vrtáky, alebo na opravu kovových predmetov. Väčšina kováčov prešla na usadlý spôsob života. Na začiatku 20.storočia dochádza v oblasti

kovoobrábacích remesiel k veľkým zmenám. Priemyselná výroba klincov , reťazí a ďalších železiarskych výrobkov nahradila ich ručnú výrobu.

Rómsky kováč

Ďalšou oblasťou zárobkovej činnosti bolo spracovanie dreva. Najlepšie výsledky v tomto smere dosiahli rumunskí korytári. Korytá vyrábali z mäkkého dreva. Podobne vyrábali aj vahany, lyžice a varechy. Tento druh zamestnania nemá na Slovensku dlhú tradíciu.

Výroba koryta

Iným spôsobom spracovania dreva sú výrobky z prútia. Na výrobu prútených predmetov používali najčastejšie prúty z brezy a vyrábali z nich metly, koše. Najjednoduchšie boli plytké koše na prenášanie zemiakov.

Prútený košík na zemiaky

Výroba prúteného košíka

Rómske ženy sa od okolitého obyvateľstva naučili vyrábať šnúrky a traky rozličnej šírky, ktoré mali v roľníckych domácnostiach mnohoraké využitie. Koncom 19.storočia sa mnoho rómskych žien živilo pletením povrazov a zhotovovaním lán. Okrem toho zhotovovali aj kefy a štetky. Niektorí Rómovia sa venovali obuvníctvu, hlavne príštipkárstvu. Istou formou

diskriminácie bolo aj poverovanie Rómov vykonávať nečestné povolania ako boli kati, šarhovia. Pomerne veľká väčšina Rómov sa venovala priekupníctvu a obchodu. Najčastejšie kupčili s koňmi. Priekupníci koní predstavovali medzi Rómami najmajetnejšiu a súčasne aj najkonzervatívnejšiu vrstvu. Za predaj koní si s obľubou kupovali zlaté a strieborné predmety, predovšetkým šperky. K menej pohodlným, ale veľmi rozšíreným druhom obživy patril zber a odpredaj lesných plodín, prípadne liečivých rastlín. Niektoré rómske ženy sa venovali vešteniu a vykladaniu budúcnosti z kariet.

Veštenie z kariet

Výroba kvetov

3.2. Obliekanie

V predchádzajúcich storočiach bola domáca výroba odevov. Rómovia získali staršie oblečenie od ostatného obyvateľstva za prácu či služby. Odev mohli získať i darom, krádežou a v zriedkavých prípadoch i kúpou. Plachta, ktorú si ovíjali okolo tela, sukňa, kabát, nohavice, alebo iný kus odevu nepochádzali od jednej vrstvy obyvateľstva a z jedného miesta. Bez prania, hľadania a najmä spracovania boli jednotlivé kusy čoskoro roztrhané a vymieňali sa iba vtedy, keď sa podarilo získať nové. Získané oblečenie sa snažili prispôbiť svojmu osobitému vkusu. Tento sa prejavoval v používaní obľúbených rôznych ozdôb, v odlišnej úprave vlasov, ale aj v uprednostňovaní pestrých farieb.

Oblečenie žien a dievčat

Od prvej tretiny 15.storočia až po koniec 16.storočia mnohé ženy nosili obtočený kus látky okolo tela na orientálny spôsob. Ženy si vyberali látky najmä v červenej, žltej či zelenej farbe. Na odevu mužov boli nápadné veľké strieborné gombíky. Skoro všetci mali prepichnuté uši a v nich po jednom- dvoch zlatých peniazoch. Neskôr začali ženy nosiť sukne a vrchnú časť predstavovala plachta zviazaná nad ľavým ramenom uzlom. Pod plachtou najčastejšie nosili holé deti. V dlhých vlasoch má žena nad čelom stuhu, v ušiach náušnice, okolo šije

náhrdelník. Muži nosili krátke nohavice pod kolenami ukončené cípmi a kabát.

Mužské oblečenie

Majetnejší kočovní Rómovia radi dávali najavo svoje bohatstvo i oblečením. Nosili farebné súkenné nohavice, farebnú blúzu so širokými rukávami pozberanými do úzkej manžety, s úzkym stojačikom pod krkom zviazaným tkanicou. Na nohách mali čižmy a na hlave nosili klobúk. Na kabáte sa vynímali veľké strieborné gombíky a masívna strieborná retiazka. Rozdiel bol aj v obliekaní žien. Najhľadanejšie boli lesklé farebné nelomné látky s veľkými kvetinovými vzormi. Sukne mali aj niekoľko radov volánov. Na vnútornú stranu sukne si našivali jedno, prípadne dve objemné vrecká, v ktorých nosili rôzne predmety : karty na veštenie, korenky a byliny, s ktorými vykonávali magické liečenie, ukradnuté predmety. Vlasy si nechávali pôvodne voľné a niektoré si vkladali za vlasy alebo nad čelo kvet, prípadne si ich zväzovali tkanicou. Až v posledných desaťročiach prevzali staršie ženy zvyk uväzovať si na hlavu šatku, ale vzadu na šiji. Starobyľou ozdobou bola retiazka, na ktorej boli z tenkého drôťiku priletovanými uškami zavesené veľké zlaté a strieborné mince. Cenné mince vystavované na obdiv v podobe šperkov boli nielen veľmi obľúbené, ale prinášali vlastníčkovi úctu a vážnosť okolia. Pri voľbe nového vaju neraz práve táto okolnosť hrala dôležitú úlohu. V zime si obúvali primitívne papuče, ktoré volali bočkori, ceruli. Tie si zhotovovali tak, že na zem položili dostatočný kus handry, na to dali slamu, handru ovinuli

okolo nohy a nakoniec zašili. Bočkori nosili dovtedy, kým sa im na nohách nerozpadli. Detský odev takmer neexistoval. Deti nosili v plachte až dovtedy, kým sa nenaučili chodiť. Bez šiat sa muselo zaobiť až do 6.-8. roku života, kedy si už mohlo navliecť niektorú časť odevu dospelých. Vidiecki Rómovia, ktorí žili v roľníckom prostredí, nosili aj ich odev. Rómovia, ktorí hrávali v pánskom prostredí, sa aj odevom tomu prispôbali. V súčasnosti sa odievanie u Rómov neporovnateľne zlepšilo. Problém je len v kultúre obliekania.

Dobový obraz Rómky

3.3. Strava

Strava bola závislá od možnosti prostredia, v ktorom sa pohybovali, prípadne žili. Rómovia sa nevenovali chovu domácich zvierat ani poľnohospodárstvu, preto boli len pasívnymi konzumentmi závislými od ostatného obyvateľstva. Veľmi málo kuchynského riadu zasa obmedzovalo prípravu na jedlo. Najobľúbenejšou potravou bolo mäso. Konzumovali takmer všetku lesnú zver. Na chytenie drobnej zveri používali oká alebo vylievali diery. Z menších divých zvierat jedli sysle, ježov a líšky. Okrem toho jedli ryby a raky. Nikdy nejedli žaby. Zver chytali ženy a staršie deti. Z domácich zvierat konzumovali mäso zo všetkých zvierat, vrátane konského mäsa. Mäso získavali darovaním chorých alebo uhynutých domácich zvierat, prípadne krádežou. Lacno získavali aj chybné kone. Získané mäso varili, piekli, robili z neho guláš.

Častejšie však varili ako piekli. Usadlí Rómovia si časť mäsa zaúdili, alebo urobili klobásy na neskoršiu konzumáciu. Roľníci dávali Rómom zo zabitých zvierat zväčša vnútorností, o ktoré oni nemali záujem napr. črevá, žalúdky a pod. Pečené mäso najmä hydinu si pripravovali tak, že ju buď piekli na ražni nad žeravou pahrebou, alebo sa kúsky mäsa obalili hlinou a vložili medzi žeravé uhlíky. Vypitvaná, neošklbaná hydina sa zabalila do asi palcovej vrstvy hliny a piekla dovedy, kým hlina nepopraskala. Potom sa z mäsa ľahko odlúpila aj s perím. Tento spôsob bol najpopulárnejší, lebo nevyžadoval žiadne kuchynské náradie a svojou jednoduchosťou bol ľahko vykonateľný za každej situácie. Rozmanitá bola príprava vnútorností. Najobľúbenejšia bola goja, ktorá sa pripravovala tak, že sa črevá vyvrátili naruby a naplnili nadrobno pokrúpanými zemiakmi, rozmiešanými múkou a koreninami. Potom sa varila jednu až dve hodiny. Plnka bola chutnejšia, ak sa zemiaky pomiešali s ryžou. Do vody z vyvarených gój nadrobili cesto a vzniklo ďalšie jedlo, tzv. gombóta. Podľa chuti sa dávala do plnky cibuľa, cesnak, paprika, korenie.

Goja

Častou potravou boli aj hovädzie žalúdky, čiže kutle. Očistené a umyté ich obarili a zoškrabali z nich sliznicu. Potom ich pokrájali na malé kúsky a posolili. Tie buď piekli v pahrebe alebo varili v hrnci. Podobne sa pripravovali pľúca, ktoré boli obľúbené predovšetkým ako guláš. Okrem mäsa jedli aj cestoviny. Najstarším druhom boli pravdepodobne placky, tzv. bokoli. Išlo o jednoduché nekvasené cesto z múky a vody. Cesto vymiesili a utľapkali do ploskej kruhovitej formy o rôznej veľkosti a vložili do pahreby.

Placky

Pečené placky sa jedli k mäsu alebo ako hlavné jedlo. Chutnejšie bokoli boli z cesta vymiešaného s masťou. Do pahreby ich vkladali zabalené v papieri. Niektoré ženy pridávali i škvarky. Z toho istého cesta sa varili i halušky a trhance. Trhance – pharade, paranči či pharado humer sa pripravovali z obyčajného cesta tak, že sa cesto ušľálo, jeden koniec si

žena prehodila cez plece a z druhého trhala malé kúsky, ktoré hádzala rovno do vriacej vody. Takéto trhance jedli samé alebo pridali masť, paradajkovú omáčku, zápražku, tvaroh a pod. Tieto jedlá patria k najstarším jedlám Rómov a podľa rozšírenosti ich poznali už pred príchodom do Európy. K novším a rozšíreným jedlám patria nekysnuté knedle či tašky zvané pišota. Častou potravou boli i zemiaky či halušky zo zemiakového cesta. Ak nemali zemiaky opekali si i zemiakové šupy, ktoré našli na smetisku. Mlieko väčšina Rómov nepila a aj čaj si varili zriedka. Príprava potraviny bola záležitosťou najstaršej ženy v rodine, obvykle matky alebo svokry.

Rómska matka

Varené jedlo sa pripravovalo najviac raz denne. Keď bolo jedlo uvarené, sadla si celá rodina okolo spoločného hrnca a jedlo sa drevenými lyžicami. V mnohých skupinách si rodiny, najmä úzko príbuzné, navzájom pomáhali. Miestami bolo zvykom, že dcéry, ktoré už boli matkami či svokrami, poslali z navareného jedla najprv matke. Takisto matka najprv oddelila jedlo pre deti, ktoré už žili samostatne, a až potom jedli deti, zaťovia, nevesty a vnuci, ktorí s ňou tvorili rodinu.

Rómska rodina za I. ČSR

